

Crna Gora
Ministarstvo turizma, ekologije,
održivog razvoja i razvoja sjevera

Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu za sprovođenje Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore 2023-2025. godine i Predlog revidiranog Akcionog plana za 2024 - 2025. za sprovođenje Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore za 2023 - 2025.

Podgorica, jun 2024. godine

Sadržaj:

I - UVODNI REZIME	3
II – INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA.....	11
III - TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE PO AKTIVNOSTIMA.....	18
IV. PREPORUKE ZA EFIKASNIJU REALIZACIJU DEFINISANIH CILJEVA.....	27
Nacrt	28
AKCIONI PLAN ZA 2024. I 2025. GODINU	29

I - UVODNI REZIME

Strateška opredjeljenja u turizmu, kao jednom od prioriteta daljeg razvoja Crne Gore, su definisana kroz Strategiju razvoja turizma Crne Gore 2023-2025. godine.

Održivi razvoj je osnovna ideja vodilja Strategije kao krovnog dokumenta u oblasti turizma, odnosno konačni cilj implementiranja svih aktivnosti u okviru operativnih ciljeva. Razvoj turističkog proizvoda u Crnoj Gori zasniva se na principima i ciljevima održivog razvoja kako bi se obezbijedila kvalitetna i raznovrsna turistička ponuda i u krajnjem, poboljšala konkurentnost turističke destinacije. U tom smislu, posebna pažnja posvećuje se diverzifikaciji turističke ponude u okviru koje razvoj ruralnog turizma ima važnu ulogu.

Razvoj ruralnog turizma u potpunosti je komplementaran sa opredjeljenjem Vlade Crne Gore da se maksimalno posveti održivom razvoju u svim segmentima privrede.

S obzirom na njegovu složenost i povezanost sa gotovo svim ostalim privrednim granama, razvoj ruralnog turizma bazira se i na: Nacionalnoj strategiji održivog razvoja do 2030. godine (NSOR), Strategiji razvoja poljoprivrede i ruralnih područja 2023 - 2028. (SRPR) i Strategiji regionalnog razvoja Crne Gore za period 2023 – 2027. godine (SRR), koji čine njegov strateški okvir.

Značaj razvoja turističkog proizvoda u ruralnim područjima ogleda se i u činjenici da doprinosi smanjenju nezaposlenosti i oživljavanju sela, s jedne strane, dok s druge strane stvara uslove za zadovoljavanje potreba što većeg broja turista koji pronalaze mir i zadovoljstvo u prirodi, zdravom načinu života, tradicionalnoj kuhinji, gostoprimstvu seoskih domaćinstava, kao i očuvanim običajima i tradiciji. Povećanom interesovanju tražnje za ruralna područja značajno doprinosi i način života populacije koja živi u gradskim sredinama.

U 2023. godini nastavljena je podrška razvoju ruralnog turizma kroz obezbjeđenje finansijskih sredstava od strane ministarstava nadležnih za poslove turizma i poljoprivrede, koja su bila usmjerena ne samo ka povećanju broja seoskih domaćinstava, već i ka unapređenju kvaliteta proizvoda, tj. diverzifikaciji i specijalizaciji ponude koja je jedna od bitnih komponenti neophodna za dalji razvoj ovog oblika turizma.

U cilju jačanja održivosti ruralnog preduzetništva intenzivno se radilo i na razvoju sistema mentorstva za rad sa pružaocima usluga u seoskim domaćinstvima. U tom smislu, resorno Ministarstvo je u kontinuitetu pružalo punu podršku na terenu svim zainteresovanim subjektima koji se bave ovim vidom turističke ponude. Predstavnicima Ministarstva obišli su znatan broj seoskih domaćinstava kako bi im pružili podršku i podstakli dalji razvoj njihove djelatnosti, a podrška se pruža u kontinuitetu i u direktnoj email i telefonskoj komunikaciji. Kako je ova aktivnost na razvoju ruralnog turizma kontinuirana, u planu je da se podrška seoskim domaćinstvima nastavi i u narednom periodu u cilju jačanja turističke ponude u ruralnim područjima.

Razvojem turizma na održiv način, prvenstveno se minimiziraju negativni efekti na životnu sredinu i obezbjeđuje efikasno korišćenje resursa, kao osnovnih komponenti na kojima turizam nastaje i od kojih zavisi unapređenje kvaliteta turističkog proizvoda. Takođe, može se konstatovati da se implementacijom određenih mjera pospješuje ekonomsko osnaživanje žena, tim prije ako se zna da se u pojedinim projektnim aktivnostima obezbjeđuju preduslovi za aktivnije učešće žena (ruralni razvoj – seoska domaćinstva, podsticajne mjere – potpora razvoju mikro, malih i srednjih preduzeća među kojima su i žene kao preduzetnice, podsticaji kroz starteški pristup za žensko preduzetništvo). Na taj način, jača se komponenta rodne ravnopravnosti u sektoru turizma i obezbjeđuje boljitak ukupnog društva.

Program razvoja ruralnog turizma 2023-2025. godine sa Akcionim planom, potvrđuje da razvoj ruralnog turizma u Crnoj Gori stvara preduslove za ravnopravnije i veće učešće žena u privređivanju, čime se podstiče da njihov položaj u društvu bude na većem nivou, odnosno da mogućnosti žena za ostvarivanje svojih prava, sloboda, korišćenja ličnih znanja i sposobnosti, budu realnije. U prilog ovoj tvrdnji je realizacija Programa podsticajnih mjera u ruralnom turizmu, gdje je u kriterijumima za dodjelu sredstava definisano da žene koje apliciraju za dobijanje finansijskih sredstava imaju prednost. Na taj način podstiče se rodna ravnopravnost i prepoznaje značaj žena u društvu generalno. Kao podrška osnaživanju žena u ruralnom turizmu i veće orodnjenosti, uvedena je i nagrada za najbolju seosku domaćicu, kako bi prepoznali i nagradili njihove napore. Takođe, ne mali broj njih su učesnice obuka koje se sprovode, što potvrđuje interesovanje da unaprijeđuju svoje aktivnosti. No, ovdje postoji drugi izazov koji je prepreka većem broju žena u ruralnom turizmu i na koji Ministarstvo i drugi važni stejkolderi ne mogu uticati, a to je činjenica da je mali broj žena u Crnoj Gori vlasnica porodičnih gazdinstava, što je dio tradicionalnog koda našeg društva. Samim tim one su one koje dominantno realizuju aktivnosti u domaćinstvu važne za prijatan boravak turista, ali nijesu prepoznate i vidljive javnosti.

Vodeći izazovi na realizaciji i aktivnosti na prevazilaženju izazova u 2023. godini

Vodeći izazovi u realizaciji aktivnosti iz Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore za 2023-2025. godina, za 2023. godinu mogu se svrstati u nekoliko grupa. Prva grupa se odnosi na programe podrške, i to u kontekstu nedovoljne informisanosti javnosti u pogledu podrške razvoju koja je na raspolaganju, te potrebi da se razmotri savjetodavna pomoć u pripremi aplikacija po javnim pozivima jer se procedure smatraju komplikovanim. Druga grupa izazova se tiče ispunjenja obaveza od strane pružalaca usluga za poslovanje u skladu sa zakonom, sa fokusom na fiskalizaciju i moguće paušalno oporezivanje, te registracijum, ali i druge uslove shodno zakonu. Treća grupa izazova se odnosi na potrebu da se veća pažnja posveti podršci mladim nosiocima seoskih domaćinstava u različitim segmentima, a kako bi se time smanjila i u krajnjem spriječila dalja depopulacija sela. Četvrta grupa izazova se može povezati sa potrebom bolje promocije, kroz različite kanale, gdje je glavni izazov nepokrivenost internetom regiona u kojim se nalaze seoska domaćinstva, kao i nedovoljna sredstva za promotivne kampanje i nedovoljna informisanost pružalaca usluga o mogućim načinima i benefitima promocije. Posljednja tačka bi svakako bili izazovi vezani uz udruživanje seoskih domaćinstava, gdje je akcenat na činjenici da je upitno da li pružaoci usluga prepoznaju značaj udruživanja za svoje poslovanje.

U cilju dostizanja još boljih rezultata, veoma važno je raditi na boljem informisanju javnosti kad se raspišu javni pozivi za podršku, između ostalog kroz organizovanje okruglih stolova i radionica za pružanje savjetodavne pomoći. U pogledu fiskalizacije, preporuka je da se razmotri mogućnost izmjena i dopuna Zakona o fiskalizaciji u prometu proizvoda i usluga. Kada je u pitanju zadržavanje mladih na selu potrebno je definisati mjere za investicije za mlade nosioce i organizovati ciljne radionice / obuke za seoska domaćinstva, u komunikaciji sa drugim važnim institucijama i subjektima iz privatnog sektora, kroz koje će dobiti mogućnost da unaprijede vještine važne za uspješno poslovanje u ovoj oblasti. Kako bi se povećao broj korisnika IPARD sredstava, neophodno je pojednostaviti proceduru za prijavu za IPARD sredstva i razmotriti obezbjeđivanje garantnog fonda za buduće aplikante, kao i angažovanje stručna lica koja bi aplikantima pomagala oko pripreme neophodnih aplikacija i prateće dokumentacije.

U cilju bolje promocije potrebno je obezbijediti veća finansijska sredstva i organizovati ciljane kampanje, dok je za udruživanje potrebno u saradnji sa lokalnim samoupravama i LTO-ima organizovati radionice na kojima bi se seoska domaćinstva informisala o mogućnostima i prednostima udruživanja.

Aktivnosti Ministarstva nadležnog za turizam u 2023. godini

Kako je ruralni turizam Strategijom razvoja turizma Crne Gore 2023-2025. godine s Akcionim planom prepoznat kao jedan od prioriternih posebnih oblika turizma koji je potrebno dalje razvijati, Ministarstvo je tokom 2023. godine realizovalo niz aktivnosti koje se odnose na ovaj vid turizma i to:

- ❖ Usvojen je Izvještaj o realizaciji Programa razvoja ruralnog turizma 2019-2022.godine;
- ❖ Za predstavnike registrovanih seoskih domaćinstava, kao i vlasnike privatnog smještaja, Ministarstvo nadležno za poslove turizma je u saradnji sa Upravom prihoda i carina i lokalnim turističkim organizacijama organizovalo radionice na temu “Fiskalizacija, edukacija i promocija”, na kojima je predstavljena Aplikacija za evidentiranje prometa putem fiskalnog servisa.
- ❖ Usvojen je Program razvoja ruralnog turizma Crne Gore 2023 - 2025. godine s Akcionim planom;
- ❖ Formirana je Radna grupa za reviziju, usvajanje i implementaciju Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore 2023-2025. godine s Akcionim planom;
- ❖ Urađena je aplikacija za sva registrovana seoska domaćinstva pod nazivom “Montenegro Village Explorer” koja je dostupna na Apple storu i Google play-u i besplatna je za upotrebu, kao i vebsajt;
- ❖ Na bazi Programa podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2023. godinu raspisan je i Javni poziv za „Unapređenje ponude i podizanje kvaliteta usluga u ruralnom turizmu“, sa opredijeljenim budžetom od 60.000€, maksimalnim iznosom podrške po projektu od 6.000€ odnosno 80% ukupne vrijednosti investicije. Kroz ovu mjeru je podržano 16 seoskih domaćinstava;
- ❖ Kroz kampanju „Ruralno, održivo, domaćinski“ sproveden je nagradni konkurs u četiri kategorije, i to: 1. Najbolje seosko domaćinstvo, 2. Najbolje seosko domaćinstvo na katunu, 3. Najbolja seoska domaćica i 4. Najbolji mladi seoski domaćin/Najbolja mlada seoska domaćica. Nagradni fond je iznosio 15.000,00€. Ministarstvo je organizovalo svečanu dodjelu nagrada, kao i sajam na kojem su izlagali svoje proizvode poljoprivredni proizvođači i seoska domaćinstva;
- ❖ Ažurirana je online brošura, kojom su obuhvaćena sva registrovana seoska domaćinstva na teritoriji Crne Gore, a urađena je na našem jeziku, i prevedena na engleski i njemački jezik.

Shodno važećem programu, strateški cilj razvoja ruralnog turizma usmjeren je ka razvoju diverzifikovane i autentične ruralne turističke ponude Crne Gore koja će stvoriti osnov za poboljšanje životnog standarda stanovništva u ruralnom području i zaustavljanje depopulacije ruralnih područja.

Dostizanje strateškog cilja podrazumijeva realizaciju mjera i aktivnosti koje su definisane u okviru 6 operativnih ciljeva:

1. Prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva;
2. Unapređenje ljudskih resursa;
3. Očuvanje nasljeđa;
4. Podizanje nivoa korišćenja EU sredstava;
5. Digitalizacija i promocija;
6. Udruživanje.

Kratki prikaz izvještaja o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu

Predmetnim izvještajem daje se osvrt na implementaciju, odnosno stepen ispunjenosti aktivnosti iz Akcionog plana za 2023. godinu. U okviru 6 operativnih ciljeva sadržano je 10 aktivnosti. Od ukupnog broja 6 je djelimično realizovano. Naime u okviru 6 aktivnosti realizovane su sve planirane aktivnosti u 2023. godini, ali kako je riječ o višegodišnjim aktivnostima, realizacija će biti nastavljena i u narednom periodu pa je stepen realizacije „djelimično realizovano“. Kada je riječ o preostale 4 aktivnosti, 3 aktivnosti nijesu realizovane jer za to nijesu stvoreni potrebni predulsovi, a 1 nije prispjela za realizaciju.

Ukupna planirana sredstva, iz nacionalnog budžeta, za realizaciju aktivnosti iz Akcionog plana iznosila su 145.000,00€, dok su realizovana sredstva iznosila 93.420€.

Dinamika realizacije definisanih aktivnosti je uglavnom zadovoljavajuća. Do kašnjenja ili prolongiranja je uglavnom došlo usljed strukturnih i personalnih promjena u 2023. godini, kako u Ministarstvu tako u Vladi u cjelini, koje su usporile neke procese.

Utvrđeno je i da je došlo do nekoliko tehničkih propusta u dijelu definisanja vrijednosti za indikatore učinka, ali i u samom Akcionom planu. Stoga su u ovom izvještaju utvrđeni nedostajući indikatori, a Aneks ovom izvještaju je i inovirani Akcioni plan za 2024. i 2025. godinu.

Akcionim planom je za izradu završnog izvještaja o realizaciji Programa predviđeno angažovanje eksternog evaluatora, a kako bi se osigurala nezavisna i objektivna procjena postignutih rezultata.

AKCIONI PLAN ZA 2023. GODINU

Prikaz 1 – Pregled statusa realizacije aktivnosti iz AP u cjelosti (u %)

Slijedi prikaz realizacije aktivnosti iz Akcionog plana, a po **pojedinačnim operativnim ciljevima**:

Operativni cilj 1 - Prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva

Ovim operativnim ciljem **predviđena je jedna aktivnost, koja nije realizovana**, a odnosila se na izmjenu poreske politike, za koju je indikator rezultata bio broj izdatih fiskalizovanih računa. Imajući u vidu da je ovaj podatak nemoguće pribaviti, u narednoj fazi, odnosno u revidovanom Akcionom planu za 2024. i 2025. godinu, ovaj indikator će biti redefinisani. U okviru ovog operativnog cilja vršene su analize nacionalnog zakonodavstva kojim je regulisana oblast ruralnog turizma, uz nastojanja da se uskladi sa stvarnim potrebama na terenu, tj. pojednostavljena je procedura za obavljanje ugostiteljske djelatnosti, što je umnogome pojednostavilo proceduru za izdavanje rješenja o odobrenju za obavljanje ugostiteljske djelatnosti. Takođe, u saradnji sa Upravom prihoda i carina razmatrana je mogućnost uvođenja adekvatnijeg modela oporezivanja poslovanja seoskih domaćinstava.

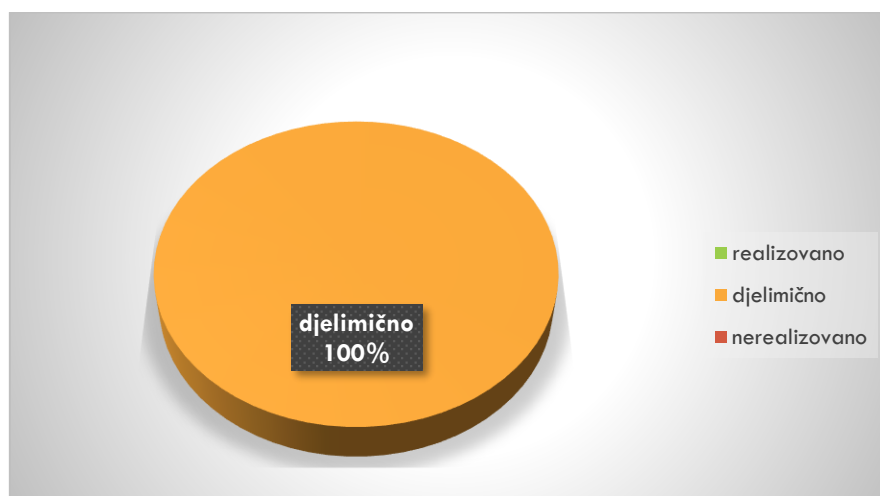
Prikaz 2. Pregled statusa realizacije aktivnosti za Operativni cilj 1 (u %)

Operativni cilj 2 – Unapređenje ljudskih resursa

Starosna struktura nosilaca aktivnosti ruralnog turizma u Crnoj Gori izuzetno je nepovoljna, a istovremeno Crna Gora spada u kategoriju zemalja sa veoma starim stanovništvom, stoga je važno raditi na stvaranju posticajnih uslova za mlade. **U okviru ovog operativnog cilja predviđene su dvije aktivnosti, pri čemu je jedna djelimično realizovana, a druga realizovana u planiranom obimu. Ali kako je riječ o višegodišnjim aktivnostima tj. rok završetka iz Akcionog plana nije prispio, obje aktivnosti su iz tog razloga označene kao „djelimično realizovane“.** Aktivnosti su se odnosile na: a) investicionu podršku gazdinstvima u kojima su mladi ljudi radno angažovani nosioci aktivnosti i b) na edukaciju mladih nosilaca seoskih domaćinstava. Kroz Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2023. godinu, odnosno Mjeru II - Unapređenje ponude i podizanje kvaliteta usluga u ruralnom turizmu, odobrena su sredstva tj. investiciona podrška za 5 gazdinstava mladih nosilaca, s ciljem podizanja nivoa kvaliteta ponude. Druga aktivnost se odnosila na edukaciju mladih nosilaca gazdinstava, koja se odnosila na evidentiranje prometa u skladu sa Zakonom o fiskalizaciji u prometu proizvoda i usluga. Takođe, za predstavnike registrovanih seoskih domaćinstava,

kao i vlasnike privatnog smještaja, Ministarstvo nadležno za poslove turizma je u saradnji sa lokalnim turističkim organizacijama i Upravom prihoda i carina organizovalo radionice na temu “Fiskalizacija, edukacija i promocija” u kojim je učestvovalo oko 150 polaznika. Kada je u pitanju edukacija i podrška mladima, i drugi partneri koji su veoma aktivni kada je pitanju razvoj ruralnog turizma, organizovali su niz obuka, i to: Regionalna razvojna agencija za Bjelasicu, Komove i Prokletije - obuku za mlade domaćine za vođenje društvenih mreža i online platformi, a obezbijedena je i obuka za 10 turističkih vodiča; Mreža za ruralni razvoj – podrška LAG inicijativama i promovisanje LIDER pristupa; sprovedena je obuka za lokalne ruralne animatore; organizovana je škola agroturizma u kojoj su od 20 polaznika čak 12 bile žene; Stalna radna grupa za regionalni ruralni razvoj u Jugoistočnoj Evropi SWG – realizovala je obuke za nosioce aktivnosti ruralnog turizma vezano za prezentaciju njihovih proizvoda, kao i obuke koje se odnose na vizuelni identitet unapređenja kanala prodaje, njihovog kreiranja i dr.

OPERATIVNI CILJ 2 UNAPREĐENJE LJUDSKIH RESURSA

Prikaz 3. Pregled statusa realizacije aktivnosti za Operativni cilj 2 (u %)

Operativni cilj 3 – Očuvanje nasljeđa, podizanje kvaliteta i kvantiteta turističke ponude

Tradicionalna arhitektura i autentičan stil gradnje u ruralnim područjima zahtijevaju potpunu revitalizaciju, imajući u vidu da je broj takvih objekata sve manji, a potražnja za ovim vidom smještaja sve veća. Potrebno je raditi ne samo na revitalizaciji postojećih, već i na izgradnji novih objekata po ugledu na tradicionalne, te promovisati tradiciju kroz prezentaciju starih zanata i tradicionalne autohtone crnogorske gastronomije. **Od ukupno tri aktivnosti u okviru ovog operativnog cilja, jedna je djelimično realizovana, a dvije aktivnosti nijesu realizovane.**

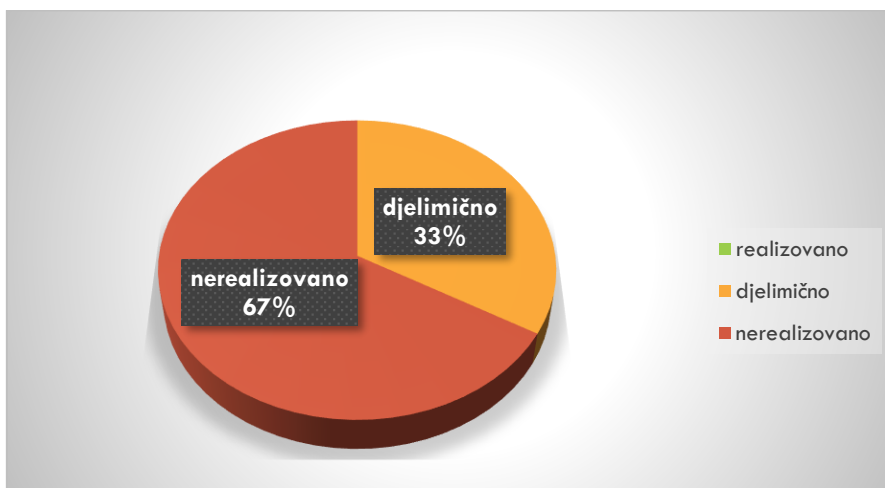
Prva aktivnost se odnosila na investicionu podršku gazdinstvima mladih nosilaca, pa je kroz Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2023. godinu, odnosno Mjeru II - Unapređenje ponude i podizanje kvaliteta usluga u ruralnom turizmu podržano 6 domaćinstava gdje su mladi nosioci aktivnosti na gazdinstvu, od čega je za energetska efikasnost podržano 1 domaćinstvo.

U okviru ovog operativnog cilja nijesu realizovane edukacije za mlade nosioce domaćinstva. Takođe, aktivnost Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, koja se odnosi na broj uspostavljenih zanata, nije realizovana, jer se nijesu stekli svi uslovi što se tiče zakonodavnog okvira koji reguliše ovu oblast, tako da je objava javnog poziva IPARD III za podmjeru 7.3 planirana tokom 2024. godine. U toku je izmjena Zakona o zanatima i podzakonskih akata, čije usvajanje je planirano za 4 kvartal 2024. godine.

OPERATIVNI CILJ 3

OČUVANJE NASLEĐA, PODIZANJE KVALITETA I KVANTITETA TURISTIČKE PONUDE

Prikaz 4. Pregled statusa realizacije aktivnosti za Operativni cilj 3 (u %)

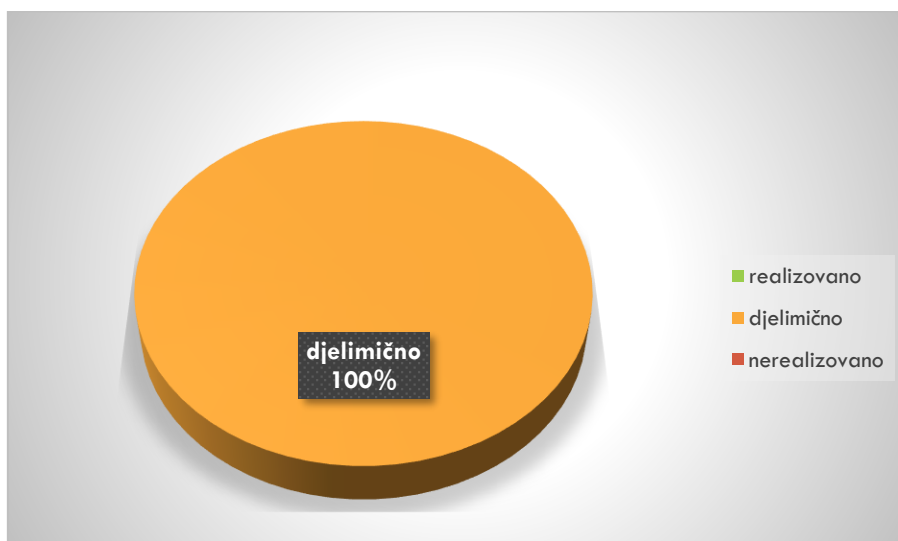
Operativni cilj 4 - *Podizanje nivoa korišćenja EU sredstava - Intenzivnije korišćenje dostupnih EU i drugih oblika finansiranja*

Kod ovog operativnog cilja predviđena je jedna aktivnost koja je djelimično realizovana.

Aktivnost se odnosila na pomoć u izradi IPARD III prijava, tačnije finansiranje istih. Pomoć u izradi IPARD III prijava je realizovana kroz sprovođenje informativne kampanje, koja je organizovana kroz radionice u svim crnogorskim opštinama, a koje je pohađalo oko 800 zainteresovanih aplikanata. Ministarstvo nadležno za poljoprivredu je organizovalo i Dane otvorenih vrata, tako da su svi potencijalni aplikanti imali priliku da prije zvanične predaje dokumentacije, u direktnoj komunikaciji sa nadležnima u Ministarstvu, dobiju dodatne informacije, kako bi se izbjegle naknadne dopune dokumentacije i skratio vremenski period do odobravanja sredstava podrške.

OPERATIVNI CILJ 4

PODIZANJE NIVOVA KORIŠĆENJA EU SREDSTAVA

Prikaz 5. Pregled statusa realizacije aktivnosti za Operativni cilj 4 (u %)

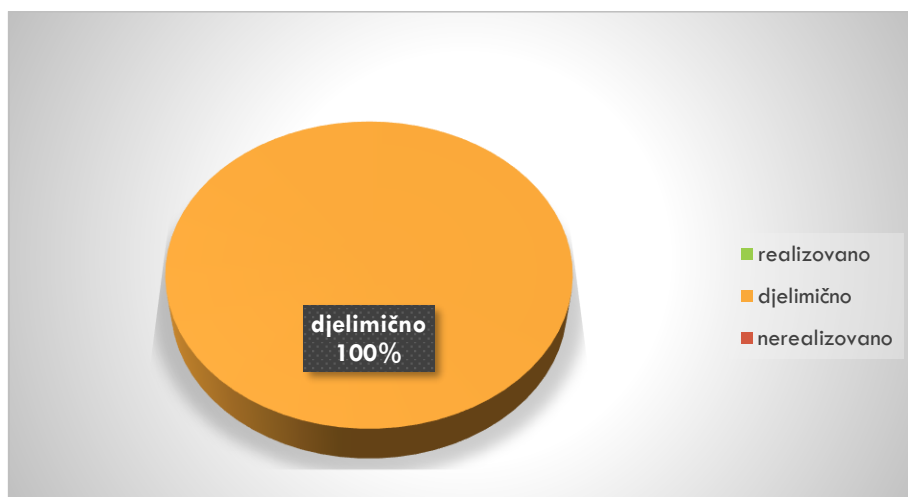
Operativni cilj 5 - Digitalizacija i promocija

Ovaj cilj se odnosi bolju primjenu digitalnih alata, a u funkciji unaprjeđenja marketinga i upravljanja smještajnim kapacitetima. **U okviru ovog operativnog cilja su predviđene dvije aktivnosti i obje su djelimično realizovane.**

Prva aktivnost se odnosila na promociju seoskih domaćinstava i to kroz izradu mobilne aplikacije ruralnog turizma, Naime, za sva registrovana seoska domaćinstva izrađena je mobilna aplikacija i vebsajt, pod nazivom "Montenegro Village Explorer", na crnogorskom i engleskom jeziku. Realizovane su aktivnosti u obimu planiranom u 2023. godini, ali s obzirom da je planirano unaprjeđenje na godišnjem nivou do isteka Programa, kao stepen realizacije je označena kao „djelimično realizovana“.

Druga aktivnost se odnosila na promociju ruralnog turizma kroz kampanje, u okviru čega je od strane Ministarstva sprovedena kampanja „Ruralno, održivo, domaćinski“ krajem 2023. godine, ali i ažurirana brošura "Seoska domaćinstva u Crnoj Gori" za 2023. godinu. Nacionalna turistička organizacija je u okviru svojih aktivnosti promovisala seoska domaćinstva kroz organizaciju studijskih grupa tokom godine, kao i promocijom na sajmovima turizma.

OPERATIVNI CILJ 5 DIGITALIZACIJA I PROMOCIJA

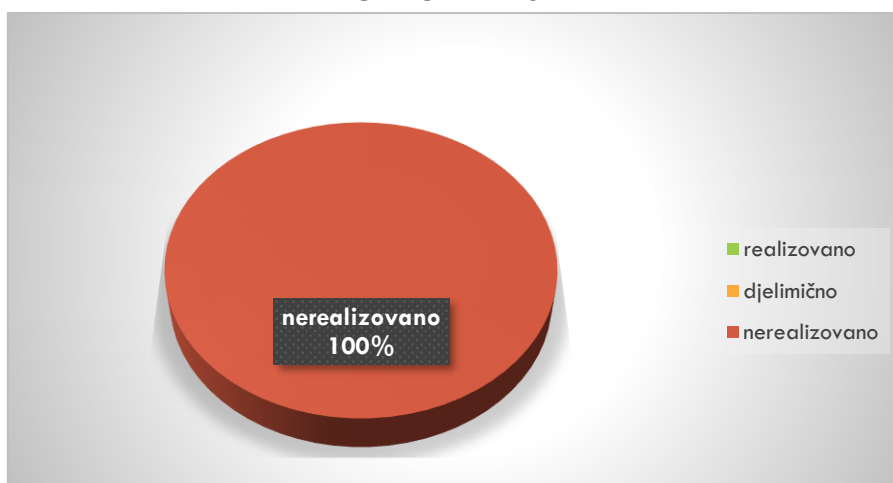
Prikaz 6. Pregled statusa realizacije aktivnosti za Operativni cilj 5 (u %)

Operativni cilj 6 – Udruživanje

U okviru ovog operativnog cilja je predviđena jedna aktivnost čiji rok realizacije nije prispio, odnosno početak realizacije je planiran za IV kvartal 2024, pa je aktivnosti data oznaka „nije realizovano“. Aktivnost se odnosi na podsticanje udruživanja odnosno u krajnjem osnivanje sektorskih udruženja, pa se već preduzimaju aktivnosti za stvaranje preduslova kako bi se aktivnost realizovala u predviđenom roku.

Cilj udruživanja jeste ostvarivanje boljih tržišnih uslova, a samim tim i bolje popunjenosti smještajnih objekata u ruralnom turizmu, a u krajnjem generisanje većih prihoda.

OPERATIVNI CILJ 6 UDRUŽIVANJE

Prikaz 7. Pregled statusa realizacije aktivnosti za Operativni cilj 6 (u %)

II – INFORMACIJA O NAPRETKU U POSTIZANJU OPERATIVNIH CILJEVA

Strateški cilj razvoja ruralnog turizma usmjeren je na razvoj diverzifikovane i autentične ruralne turističke ponude Crne Gore, koja će stvoriti osnov za povećanje životnog standarda stanovništva iz ruralnih sredina i zaustavljanje depopulacije iz ovih područja.

Usvajanjem Programa razvoja ruralnog turizma sa Akcionim planom za period 2023-2025. godine polazi se od opredjeljenja da ruralni prostor i atrakcije ne treba posmatrati u užem smislu samo kao resurs za razvoj turizma, već i kao potencijal za razvoj lokalnih zajednica i ruralnih područja Crne Gore, kroz aktivnu participaciju različitih subjekata u oblasti ruralnog turizma i razvoj preduzetništva u ovoj oblasti, uz jasno definisan sistem razvoja i podsticaja na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou.

Ciljevi razvoja ruralnog turizma definisani su kroz set operativnih ciljeva i aktivnosti koje iz njih proizilaze.

Pregled ključnih operativnih ciljeva sa pripadajućim aktivnostima iz Akcionog plana za period 2023-2025. godine sa potencijalnim izazovima/rizicima, kao i sa aktivnostima koje su u funkciji njihovog ublažavanja, dati su u tabelarnom pregledu koji slijedi.

Napominjemo da je u usvojenom Programu napravljen tehnički previd, nedostajale su vrijednosti za pojedine indikatore učinka. Kako bi bilo moguće adekvatno izvještavanje, u tabeli koja slijedi su uvršteni pomenuti indikatori.

Operativni cilj 1 – Prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva

Indikatori učinka	Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024	Prelazna vrijednost 2024.	Ciljna vrijednost 2025.	Institucija nadležna za praćenje indikatora
Broj domaćinstava koja se bave ruralnim turizmom	270 ¹	290	310	MERT
Broj fiskalizovanih seoskih domaćinstava	35 ²	40	50	Uprava prihoda i carina

U okviru Operativnog cilja 1, indikator učinka se ogleda u povećanju broja domaćinstava koja se bave ruralnim turizmom i povećanju broja domaćinstava koja su se fiskalizovala. Kao izazovi / rizici prepoznaju se neinformisanost o mjerama podrške, uslovima za registraciju i obavezama poslovanja seoskih domaćinstava, obavezama u pogledu evidentiranja prometa putem fiskalnog servisa i nepokrivenost velikog broja sela i katuna internetom. Pojednostavljivanje procedure za izdavanje rješenja o odobrenju za obavljanje ugostiteljske djelatnosti rezultiralo rastom broja seoskih domaćinstava u 2023. godini tj. 41 novo seosko domaćinstvo je dobilo odobrenje za rad. Kada je riječ o broju domaćinstava koja evidentiraju promet putem fiskalnog servisa krajem 2023. godine bilo ih je 35.

Broj registrovanih seoskih domaćinstava je značajan, a činjenica da veliki broj njih radi na kontinuiranom unaprjeđenju svoje ponude, rezultira time da ponuda u ovom segmentu dobije novi kvalitet i postane vidljivija. Među vodeće izazove za bolju realizaciju aktivnosti u okviru ovog cilja su neinformisanost pružalaca usluga o mjerama podrške koje su na raspolaganju, ali i o zakonskim obavezama poput uslova za registraciju i drugih uslova neophodnih za zakonito poslovanje, kao što je npr. potreba fiskalizacije. Ali tu je i izazov koji se ogleda u nepokrivenosti internetom, koji dovodi u pitanje, između ostalog, i fiskalizaciju. Stoga je u cilju dostizanja još boljih rezultata, veoma važno raditi na pojačanom informisanju javnosti kad se raspišu javni pozivi, između ostalog kroz organizovanje okruglih stolova i radionica za pružanje savjetodavne pomoći. U pogledu fiskalizacije, preporuka je da se razmotri mogućnost izmjena i dopuna Zakona o fiskalizaciji u prometu proizvoda i usluga, a u kontekstu uvođenja paušalnog oporezivanja seoskih domaćinstava.

¹ MERT, Centralni turistički registar

² Agencija „Oblak“ poslovni sistem (interna informacija)

Operativni cilj 2 – Unapređenje ljudskih resursa

Indikatori učinka	Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024	Prelazna vrijednost 2024.	Ciljna vrijednost 2025.	Institucija nadležna za praćenje indikatora
Broj odobrenih investicija za mlade nosioce (do 40 godina)	11 ³	14	16	MERT Lokalne samouprave
Broj domaćinstava koja su prošla određene obuke / kurseve	50 ⁴	70	80	MERT

Učinak ostvaren u okviru Operativnog cilja 2 posmatran je kroz broj odobrenih investicija za mlade nosioce (do 40 godina) i broj domaćinstava koja su prošla određene obuke / kurseve. Kroz Program podsticajnih mjera, odnosno Mjeru II - Unapređenje ponude i podizanje kvaliteta usluga u ruralnom turizmu, odnosno podršku za mlade nosioce seoskih domaćinstava. Kroz Javni poziv u 2023. godini je **podržano 6 domaćinstava gdje su nosioci aktivnosti ruralnog turizma osobe mlađe od 40 godina, a podržana su i 4 domaćinstva gdje su nosioci aktivnosti ruralnog turizma žene.**

Takođe su sprovedene aktivnosti na edukaciji, i to:

Regionalne razvojne agencije za Bjelasicu, Komove i Prokletije - Realizovano je niz projekata, a između ostalih i **obuke za mlade domaćine za vođenje društvenih mreža i online platformi**, a obezbijeđena je i obuka za 10 turističkih vodiča;

Mreže za ruralni razvoj – podrška LAG inicijativama i promovisanje LIDER pristupa; sprovedena je obuka za lokalne ruralne animatore; **organizovana je škola agroturizma u kojoj su od 20 polaznika čak 12 bile žene;**

Stalne radne grupe za regionalni ruralni razvoj u Jugoistočnoj Evropi SWG – realizovana je obuka za nosioce aktivnosti ruralnog turizma vezano za **prezentaciju njihovih proizvoda**, kao i obuke koje se odnose **na vizuelni identitet unapređenja kanala prodaje, njihovog kreiranja i dr.** Takođe, za predstavnike registrovanih seoskih domaćinstava, kao i vlasnike privatnog smještaja, Ministarstvo nadležno za poslove turizma je u saradnji sa lokalnim turističkim organizacijama i Upravom prihoda i carina organizovalo radionice na temu **“Fiskalizacija, edukacija i promocija” u kojim je učestvovalo oko 150 polaznika, od kojih su bile 53 žene i 20 mladih nosilaca** aktivnosti u seoskim domaćinstvima.

Prepoznaje se trend da je sve više vlasnika seoskih domaćinstava u starosnoj strukturi do 40 godina, te da su nekima od njih i odobrena sredstva za investicije u svoja domaćinstva u 2023., kao i da su u određenoj mjeri ispratili i organizovane radionice i edukacije.

Glavni izazovi u okviru ovog operativnog cilja su činjenica da su u najvećem procentu nosioci domaćinstva osobe srednje ili starije životne dobi, pa je neophodno stimulisati veće uključivanje mladih, što ih može zadržati na ruralnom području, tj. privući ih da se vrate i time uticati na smanjivanje depopulacije sela. U cilju zadržavanja mladih na selu potrebno je definisati mjere za investicije za mlade nosioce i organizovati ciljne radionice / obuke za seoska domaćinstva, u komunikaciji sa drugim važnim institucijama i subjektima iz privatnog sektora, kroz koje će dobiti mogućnost da unaprijede vještine važne za uspješno poslovanje u ovoj oblasti.

³ MERT, Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2023. godinu, usvojila Vlada

⁴ Izvor: Interne informacije MERT

Operativni cilj 3 – Očuvanje naslijeđa, podizanje kvaliteta i kvantiteta turističke ponude

Indikatori učinka	Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024	Prelazna vrijednost 2024.	Ciljna vrijednost 2025.	Institucija nadležna za praćenje indikatora
Broj podržanih malih investicija	16 ⁵	20	25	MERT
Broj podržanih investicija u objekte tradicionalne arhitekture	1 ⁶	2	3	MPVŠ/MERT
Broj podržanih investicija u energetske efikasnost	2 ⁷	3	4	MERT
Broj projekata ruralnog turizma podržanih mjerom 7 IPARD III programa*	0 ⁸	45	45	MPVŠ
Broj projekata obnove ruralne infrastrukture – mali projekti	180 ⁹	180	170	MPVŠ
Broj projekata izgradnje/rekonstrukcije ruralne infrastrukture podržanih mjerom 6 IPARD III programa*	0 ¹⁰	15	20	MPVŠ
Broj projekata kojima je podržano očuvanje starih zanata mjerom 7 IPARD III programa*	0 ¹¹	20	25	MPVŠ

⁵ Izvor MERT: Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2023. godinu, usvojila Vlada <https://www.gov.me/dokumenta/3c49e593-6371-4065-955e-06c8823ccd1d>

⁶ Izvor MERT: Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2023. godinu, usvojila Vlada <https://www.gov.me/dokumenta/3c49e593-6371-4065-955e-06c8823ccd1d>

⁷ Izvor MERT: Program podsticajnih mjera u oblasti turizma za 2023. godinu, usvojila Vlada <https://www.gov.me/dokumenta/3c49e593-6371-4065-955e-06c8823ccd1d>

⁸ Izvor: Izvještaj o radu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (još nije usvojen)

⁹ Izvor: Izvještaj o radu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (još nije usvojen)

¹⁰ Izvor: Izvještaj o radu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (još nije usvojen)

¹¹ Izvor: Izvještaj o radu Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (još nije usvojen)

Broj domaćinstava kojima se dodjeljuje oznaka dodatne ponude**	0 ¹²	10	20	MERT
Broj novih lokacija za organizovano sakupljanje otpada	0 ¹³	1	2	MERT Lokalne samouprave

Aktivnosti koje su u okviru Operativnog cilja 3 odnose se na unapređenje ponude i podizanje kvaliteta usluga u ruralnom turizmu. Ministarstvo nadležno za turizam je kroz Program podsticajnih mjera za 2023. godinu, odnosno Mjeru II - Unapređenje ponude i podizanje kvaliteta usluga u ruralnom turizmu, pružilo investionu podršku za 16 seoskih domaćinstava, od čega je 6 domaćinstava gdje su mladi nosioci aktivnosti na gazdinstvu, dok je za energetska efikasnost podržano 1 domaćinstvo. Ministarstvo nadležno za poljoprivredu u 2023. godini, otpočelo je aktivnosti koje se odnose na investicionu podršku – IPARD III i rekonstrukciju infrastrukture u ruralnim područjima – male investicije, dok preostale aktivnosti nijesu realizovane, jer se nijesu stekli svi uslovi što se tiče zakonodavnog okvira koji reguliše ovu oblast, u toku je izmjena Zakona o zanatima i podzakonskih akata, čije usvajanje je planirano za 4 kvartal 2024. godine.

Imajući u vidu da su izazovi dominantno nedovoljan budžet i neinformisanost, kada su u pitanju mali projekti, neophodno je da se obezbijede veća budžetska sredstva i koordiniranim radom sa lokalnim samoupravama raditi na transparentnosti javnih poziva. Dok je u cilju povećanja broja korisnika IPARD sredstava, neophodno pojednostaviti proceduru za prijavu za IPARD sredstva i obezbjeđivanje garantnog fonda za buduće aplikante.

Operativni cilj 4 - Podizanje nivoa korišćenja EU sredstava

Indikatori učinka	Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024	Prelazna vrijednost 2024.	Ciljna vrijednost 2025.	Institucija nadležna za praćenje indikatora
Broj porodičnih gazdinstava koja koriste mjeru 7 IPARD programa	0	4	5	MPVŠ

U okviru Operativnog cilja 4 je jedna aktivnost koja se odnosi se na IPARD III program, i to na pomoć pri izradi projektne dokumentacije za mjeru 7 III IPARD, koja će biti sprovedena tokom 2024. godine, što znači da nije prispjela za izvještavanje.

Imajući u vidu da je procedura za apliciranje zahtjevana, potrebno je razmotriti angažovanje stručna lica koja će aplikantima pomoći oko popunjavanja neophodne dokumentacije, te

¹² Izvor MERT: Nacrta zakona o turizmu i ugostiteljstvu, još nije usvojen

¹³ Izvor: Zakon o upravljanju otpadom, usvojen, <https://www.gov.me/clanak/vlada-utvrdila-predlog-zakona-o-upravljanju-otpadom>

istovremeno za postizanje boljih rezultata sprovesti kampanju za bolju informisanost potencijalnih aplikanata o uslovima javnih poziva.

Operativni cilj 5 - Digitalizacija i promocija				
Indikatori učinka	Polazna vrijednost i ujednovljenost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024	Prelazna vrijednost 2024.	Ciljna vrijednost 2025.	Institucija nadležna za praćenje indikatora
Broj domaćinstava koja su obuhvaćena mobilnom aplikacijom	270	290	310	MERT
Broj odrađenih promotivnih kampanja s ciljem promovisanja ruralnog turizma Crne Gore	7 ¹⁴	8	9	MERT/NTO/LTOi

Indikatori učinka aktivnosti u okviru Operativnog cilja 5 odnose se na promociju. Urađena je aplikacija za sva registrovana seoska domaćinstva pod nazivom “Montenegro Village Explorer” koja je dostupna na Apple store i Google play-u i besplatna je za upotrebu, kao i veb-sajt. Druga aktivnost se odnosila na promotivne kampanje u koje spadaju kampanja „Ruralno, održivo, domaćinski“, u okviru koje je sproveden nagradni konkurs u četiri kategorije, i to: 1. „Najbolje seosko domaćinstvo“; 2. „Najbolje seosko domaćinstvo na katunu“; 3. „Najbolja seoska domaćica“, 4. „Najbolji mladi seoski domaćin“/„Najbolja mlada seoska domaćica“. Ministarstvo je krajem 2023. godine organizovalo svečanu dodjelu nagrada, kao i sajam poljoprivrednih proizvođača. Takođe, ažurirana je brošura “Seoska domaćinstva u Crnoj Gori” sa novo-registrovanim seoskim domaćinstvima, koja ima za cilj da domaćinstva budu “vidljivija” kao i objedinjenost turističke ponude u ruralnim područjima na jednom mjestu. Takođe, Nacionalna turistička organizacija je promovisala seoska domaćinstva, organizovanjem studijskih grupa tokom godine, takav fokus doprinio je promociji u brojnim stranim časopisima o tradicionalnim crnogorskim običajima, kulturi, gastronomiji i načinu života u selima, kao i prezentovanju ponude, odnosno kampanjama, ukupno 8, na sajmovima na kojima je nosilac bila NTO CG. Imajući na umu uslove koji su bili na raspolaganju, djelimično smo zadovoljni postignutim rezultatima u ovom dijelu, te smatramo da ima prostora za dalje unaprjeđenje promocije, uz bolju saradnju svih važnih subjekata.

Kako se navedeni operativni cilj odnosi na digitalizaciju i promociju, vodeći izazovi koji su primijećeni u prethodnom periodu odnose se na nemogućnost adekvatne promocije zbog nedovoljne pokrivenosti velikog dijela područja na kojim se nalaze seoska domaćinstva, internetom, ali i nedovoljna informisanost o mogućnostima i kanalima promocije i nedovoljna finansijska sredstva.

Kako bi se ruralni turizam adekvatno promovisao potrebno je obezbijediti veća finansijska sredstva i organizovati ciljane kampanje.

¹⁴ Izvor: Podaci MERT i NTO Crne Gore

Operativni cilj 6: Udruživanje				
Indikatori učinka	Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024	Prelazna vrijednost 2024.	Ciljna vrijednost 2025.	Institucija nadležna za praćenje indikatora
Broj osnovanih udruženja u oblasti ruralnog turizma	0	1	2	Zajednica opština/PKCG

Kod Operativnog cilja 6 u cilju jačanja integralnog turističkog proizvoda u ruralnim područjima potrebno je sprovesti aktivnosti koje imaju za cilj unapređenje saradnje, odnosno uspostavljanje različitih tematskih i/ili proizvodnih udruženja. Realizacija je planirana u narednom periodu, a obaveza još uvijek nije prispjela za izvještavanje. Vodeći izazovi koje treba savladati, a kako bi se podstaklo udruživanje, su nezainteresovanost pružalaca usluga u seoskim domaćinstvima za ovaj vid zajedničkog djelovanja jer možda ne razumiju u dovoljnoj mjeri koje su obaveze i benefiti navedenog, ali i nedovoljna finansijska sredstva za sprovođenje nekih aktivnosti.

Potrebno je u saradnji sa lokalnim samoupravama i LTO-ima organizovati radionice na kojima bi se seoska domaćinstva informisala o mogućnostima i prednostima udruživanja.

***

Razmatrajući implementaciju aktivnosti iz Akcionog plana PRRT za period 2023-2025. godine, može se konstatovati da je realizacija aktivnosti od trenutka usvajanja Programa do kraja 2023. godine tekla veoma zadovoljavajućom dinamikom.

Seoska domaćinstva se nalaze u svim djelovima Crne Gore, nude raznovrsne sadržaje i jedinstvenu ponudu u kojoj se reflektuju specifičnosti kraja u kojima se nalaze, zatim raznolike prirodne atrakcije i aktivnosti u prirodi, a što predstavlja posebnu povoljnost za turiste u još uvijek neizvjesnim uslovima posmatrano sa epidemiološko - zdravstvenog aspekta.

Sagledavajući postojeće stanje u oblasti razvoja ruralnog turizma, Program razvoja ruralnog turizma podržava viziju da Crna Gora u predstojećem periodu svojim brendom i autentičnošću ponude bude globalno prepoznata kao razvijena destinacija u oblasti ruralnog turizma.

III - TABELA ZA IZVJEŠTAVANJE PO AKTIVNOSTIMA

STRATEŠKI CILJ:									
Operativni cilj 1:		Prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva							
INDIKATORI UČINKA		Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024.			Ostvarena vrijednost 2024. godina		Ciljna vrijednost 2025. godina		
Broj domaćinstava koja se bave ruralnim turizmom		270			290		310		
Broj fiskalizovanih seoskih domaćinstava		35			40		50		
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Status realizacije	Obrazloženje / Novi rok	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planirani izvori finansiranja	Sredstva realizovana /izvor finansiranja	Napomena / Preporuke za naredni period sprovođenja
1.1 Izmjena poreske politike	Broj fiskalizovanih računa 0	MERT	IIQ 2023	IVQ 2025.	Nije realizovano	Nije predviđen novi rok jer ova aktivnost neće biti zadržana u AP za 2024. i 2025., niti pripadajući indikator. Nije bilo moguće pribaviti podatke o broju izdatih fiskalizovanih računa, jer takva evidencija ne postoji	Nisu potrebna sredstva	/	Imajući u vidu da je nemoguće pribaviti podatak o broju izdatih fiskalizovanih računa, a revidovanim Akcionim planom za 2024. i 2025. godinu i aktivnost i pripadajući indikator će biti redefinisani.

STRATEŠKI CILJ:									
Operativni cilj 2:		Unapređenje ljudskih resursa							
INDIKATORI UČINKA		Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024			Ostvarena vrijednost 2024. godina		Ciljna vrijednost 2025. godina		
Broj odobrenih investicija za mlade nosioce (do 40 god.)		11			14		16		
Broj domaćinstava koja su prošla određene obuke / kurseve		50			70		80		
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Status realizacije	Obrazloženje / Novi rok	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/ planirani izvori finansiranja	Sredstva realizovana / izvor finansiranja	Napomena / Preporuke za naredni period sprovođenja
2.1 Investiciona podrška gazdinstvima mladih nosilaca	Broj podržanih projekata 6	MERT, Lokalne samouprave	IIIQ 2023	IVQ 2025	Djelimično realizovano https://www.gov.me/dokumenta/f0ba4b60-ae95-4fdf-843e-8bbac3dafdad	IQ 2024 Riječ je o višegodišnjoj čija realizacija je planirana i u 2024. i u 2025., tj. sve do isteka važenja Programa.	60.000€ Budžet Crne Gore	22.190€ Budžet Crne Gore	Prilikom definisanja Programa podsticajnih mjera u oblasti turizma, kod Mjere koja se odnosi na ruralni turizam, treba definisati kriterijume za dodjelu sredstava, na način da mladi nosioci gazdinstava koji apliciraju za dobijanje finansijskih sredstava imaju prednost u odnosu na druge.
2.2 Edukacije	Broj mladih nosilaca upućenih na edukacije 20	MERT	IIIQ 2023	IVQ 2025	Djelimično realizovano https://crnagorali.me/2023/05/04/mert-organizuje-radionice-o-evidentiranju-prometa-putem-fiskalnog-servisa/	IQ 2024 Riječ je o višegodišnjoj kontinuiranoj aktivnosti koja će biti realizovana u 2024. i 2025. godini, tj. sve do isteka važenja Programa.	15.000€ Budžet Crne Gore	/	Potrebno je organizovati edukacije u skladu sa povratnim informacijama dobijenim od pružalaca usluga. Kako je u toku anketa koju sprovodi MERT, na osnovu potreba pružalaca usluga treba napraviti plan edukacija.

STRATEŠKI CILJ:			
Operativni cilj 3:	Očuvanje nasleđa, podizanje kvaliteta i kvantiteta turističke ponude		
INDIKATORI UČINKA	Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024	Ostvarena vrijednost 2024. godina	Ciljna vrijednost 2025. godina
Broj podržanih malih investicija	16	20	25
Broj podržanih investicija u objekte tradicionalne arhitekture	1	2	3
Broj podržanih investicija u energetske efikasnost	2	3	4
Broj projekata ruralnog turizma podržanih mjerom 7 IPARD III programa*	0	45	45
Broj projekata obnove ruralne infrastrukture – mali projekti	180	180	170
Broj projekata izgradnje/rekonstrukcije ruralne infrastrukture podržanih mjerom 6 IPARD III programa*	0	15	20
Broj projekata kojima je podržano očuvanje starih zanata mjerom 7 IPARD III programa*	0	20	25
Broj domaćinstava kojima se dodjeljuje oznaka dodatne ponude**	0 ¹⁵	10	20
Broj novih lokacija za organizovano sakupljanje otpada	0 ¹⁶	1	2

¹⁵ Izvor MERT: Nacrt zakona o turizmu i ugostiteljstvu, još nije usvojen

¹⁶ Izvor: Zakon o upravljanju otpadom, usvojen, <https://www.gov.me/clanak/vlada-utvrdila-predlog-zakona-o-upravljanju-otpadom>

Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođen je aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Status realizacije	Obrazloženje / Novi rok	Sredstva planirana za sprovođen je aktivnosti/ planirani izvori finansiranj a	Sredstva realizovana /izvor finansiranja	Napomena / Preporuke za naredni period sprovođenja
3.1 Investiciona podrška gazdinstvima mladih nosilaca	Broj podržanih projekata 1	MERT	IIIQ 2023	IVQ 2025	Djelimično realizovano https://www.gov.me/dokumenta/f0ba4b60-ae95-4fdf-843e-8bbac3dafdad	IQ 2024 Riječ je o višegodišnjoj kontinuiranoj aktivnosti koja će biti realizovana u 2024. i 2025. godini, tj. sve do isteka važenja Programa.	60.000€ Budžet Crne Gore	21.230€ Budžet Crne Gore	Prilikom definisanja Programa podsticajnih mjera u oblasti turizma, kod Mjere koja se odnosi na ruralni turizam, treba definisati kriterijume za dodjelu sredstava da mladi nosioci gazdinstava koji apliciraju za dobijanje finansijskih sredstava imaju prednost.
3.2 Edukacije	Broj mladih nosilaca upućenih na edukacije 0	MERT	IIIQ 2023	IVQ 2025	Nije realizovano	IQ 2024 Riječ je o višegodišnjoj kontinuiranoj aktivnosti koja će biti realizovana u 2024. i u 2025. godini, tj. sve do isteka važenja Programa.	15.000€ Budžet Crne Gore	/	Potrebno je organizovati edukacije u skladu sa povratnim informacijama dobijenim kroz rezultate ankete koju sprovodi ovo Ministarstvo, odnosno potrebama pružalaca usluga u seoskim domaćinstvima.
3.3 IPARD M7	Broj uspostavljenih zanata 0	MPŠV	IVQ 2023	IVQ 2025	Nije realizovano	IV Q 2024 Prethodno se nisu stekli uslovi za realizaciju IPARD 7, zato što nisu usvojene izmjene i dopune Zakona o zanatima, pa je potrebno definisati novi rok.	9 mil. EU Budžet Crne Gore	/	Kako bi se stvorili preduslovi za realizaciju, potrebno je da stupe na snagu izmijenjeni Zakon o zanatima i podzakonska akta.

STRATEŠKI CILJ:									
Operativni cilj: 4		Podizanje nivoa korišćenja EU sredstava							
INDIKATORI UČINKA		Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024.			Ostvarena vrijednost 2024. godina		Ciljna vrijednost 2025. godina		
Broj porodičnih gazdinstava koja koriste mjeru 7 IPARD programa		0			4		5		
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Status realizacije	Objasnjeno / Novi rok	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/ planirani izvori finansiranja	Sredstva realizovana /izvor finansiranja	Napomena / Preporuke za naredni period sprovođenja
4.1 Pomoć u izradi IPARD prijava	Broj korisnika kojima je finansirana IPARD prijava 0	MPŠV	IIIQ2023	IVQ2025	Djelimično realizovano	IQ 2024 Riječ je o višegodišnjoj aktivnosti koja će biti realizovana u 2024. i u 2025. godini, tj. sve do isteka važenja Programa.	/	/	Kako bi se pomoglo aplikantima potrebno je pružiti podršku kroz organizaciju radionica u svim opštinama kako bi se upoznali sa pojedinostima Javnog poziva. Predlog je i da se indikator rezultata redefiniše, na način da se ne odnosi samo na finansiranje izrade prijava, nego i na druge načine podrške za izradu prijava.

STRATEŠKI CILJ:									
Operativni cilj 5:		Digitalizacija i promocija							
INDIKATORI UČINKA		Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024			Ostvarena vrijednost 2024. godina		Ciljna vrijednost 2025. godina		
Broj domaćinstava koja su obuhvaćena mobilnom aplikacijom		270			290		310		
Broj odrađenih promotivnih kampanja s ciljem promovisanja ruralnog turizma Crne Gore		7			8		9		
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Status realizacije	Obrazloženje / Novi rok	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/ planirani izvori finansiranja	Sredstva realizovana /izvor finansiranja	Napomena / Preporuke za naredni period sprovođenja
5.1 Izrada mobilne aplikacije ruralnog turizma	Izrađena mobilna aplikacija 1	MERT	IIIQ2023	IVQ2025	Djelimično realizovano	II Q 2024 Riječ je o višegodišnjoj kontinuiranoj aktivnosti koja će biti realizovana u 2024. i u 2025. godini, tj. sve do isteka važenja Programa.	30.000€ Budžet Crne Gore	25.000€ Budžet Crne Gore	Potrebno je kontinuirano unapređenje aplikacije u narednom periodu. Unapređenje aplikacije podrazumijeva dodavanje novo - registrovanih seoskih domaćinstava, potom značajnih turističkih atrakcija za svaku opštinu, te analitike, QR kod aza aplikaciju i dr.)

<p>5.2 Promocija ruralnog turizma</p>	<p>Broj odrađenih promotivnih kampanja s ciljem promovisanja ruralnog turizma</p> <p>8</p>	<p>NTO / LTOi</p>	<p>IIIQ2023</p>	<p>IVQ2025</p>	<p>https://www.montenegro.travel/me/business/vijesti-i-mediji/vijesti/predstavnicinajcitanihmedijaisvajcarskeporucilicrna-gora-je-jedan-od-dragulja-evrope-2023-09-26</p> <p>https://www.montenegro.travel/me/business/vijesti-i-mediji/vijesti/spanske-influenserke-u-cg-nasim-pratiocimapreporucujemocrnogoru-kaodestinicijuzadnmor-2023-08-09</p> <p>https://www.montenegro.travel/me/business/vijesti-i-mediji/vijesti/mogucnostiu-zivanja-u-crnoj-gori-su-neogranicene-porucili-suturoperatori-iz-belgije-2023-06-19</p> <p>https://www.montenegro.travel/me/business/vijesti-i-mediji/vijesti/austrijska-televizija-snima-emisiju-o-cg-rijetko-kojadrugazemlja-joj-moze-bitikonkurencija-2023-09-18</p> <p>https://www.montenegro.travel/me/business/vijesti-i-mediji/vijesti/turoperatori-iz-baltickih-zemljazelimo-daturistickuponudu-crne-gore-</p>	<p>IQ 2024</p> <p>Riječ je o višegodišnjoj aktivnosti koja će biti realizovana u 2024. i u 2025. godini, tj. sve do isteka važenja Programa.</p>	<p>25.000€ Budžet NTO</p>	<p>25.000€ Budžet Crne Gore</p>	<p>Planirano je da se promocija ruralnog turizma sprovodi u kontinuitetu, u saradnji sa nacionalnom i lokalnim turističkim organizacijama. Takođe, potrebno je dodatno promovisati aplikaciju za seoska domaćinstva kroz kanale MERT I NTO, kako bi potencijalni turisti na jednom mjestu imali korisne informacije o ponudi u ruralnim područjima CG.</p>
--	--	-------------------	-----------------	----------------	--	--	-------------------------------	-------------------------------------	--

				<p>ukljucimo-u-nase-pakete-2023-02-19 https://www.montenegro.travel/me/business/vijesti-i-mediji/vijesti/influenseri-iz-slovenije-vidjeli-smo-crnu-goru-u-njenom-punom-sjaju-2023-05-08</p> <p>https://www.montenegro.travel/me/business/vijesti-i-mediji/vijesti/novinari-slovenackih-televizijana-si-gledaoci-ce-vidjeti-nezaboravno-putovanje-po-crnoj-gori-2023-05-18</p> <p>https://www.montenegro.travel/me/business/vijesti-i-mediji/vijesti/britanski-novinar-u-crnoj-gori-ovo-je-zemlja-zadivljujuce-prirodne-ljepote-2023-06-02</p> <p>https://www.gov.me/clanak/ruralno-odrzivo-domacinski-nagradni-konkurs-za-najbolje-u-ruralnom-turizmu-za-2023-godinu</p>				
--	--	--	--	--	--	--	--	--

STRATEŠKI CILJ:									
Operativni cilj 6:		Udruživanje							
INDIKATORI UČINKA		Polazna vrijednost i ujedno vrijednost ostvarena u 2023. shodno naknadno usaglašenom Okviru za praćenje realizacije Programa razvoj ruralnog turizma od 07.03.2024			Ostvarena vrijednost 2024. godina		Ciljna vrijednost 2025. godina		
Broj osnovanih udruženja u oblasti ruralnog turizma		0			1		2		
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Status realizacije	Obrazloženje / Novi rok	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/plan irani izvori finansiranja	Sredstva realizovana /izvor finansiranja	Napomena / Preporuke za naredni period sprovođenja
6.1. Podsticanje udruživanja	Broj osnovanih sektorskih udruženja 0	Zajednica opština i PKCG	IQ 2024	IVQ 2025	Nije realizovano	IQ 2024 Nijesu stvoreni preduslovi za realizaciju obaveze u prethodnom periodu, pa je neophodno utvrditi novi rok realizacije.	Nisu potrebna sredstva	/	Potrebno je sprovesti aktivnosti na boljem informisanju pružalaca usluga o benefitima udruživanja pružalaca usluga, u pogledu bolje promocije klastera, što treba da rezultira većom vidljivošću i boljom prodajom usluga i proizvoda koje nude seoska domaćinstva.

IV. PREPORUKE ZA EFIKASNIJU REALIZACIJU DEFINISANIH CILJEVA

Ključne preporuke za budući razvoj ruralnog turizma odnose se na:

1. Unapređenje zakonodavnog okvira kojim je regulisana oblast ruralnog turizma, uz nastojanja da se uskladi sa stvarnim potrebama u ruralnom turizmu (definisati vrste smještaja i usluga u seoskim domaćinstvima);
2. Uvođenje adekvatnijeg modela oporezivanja poslovanja seoskih domaćinstava;
3. Poboljšanje postojećih i razvijanje novih promotivno-marketinških aktivnosti koje su u funkciji podizanja nivoa prepoznatljivosti Crne Gore kao ruralne turističke destinacije na međunarodnom tržištu (primjena digitalnog marketinga, integrisanog marketing koncepta i dr.);
4. Podizanje nivoa svijesti institucija na državnom i lokalnom nivou o značaju razvoja ruralnog turizma, prvenstveno sa aspekta razvoja lokalnih zajednica, a time i države u cjelini, uz unapređenje regulatornog okvira i veće uključivanje žena u procese kada je u pitanju kreiranje i promovisanje ponude, kao i donošenja odluka u pravcu njihovog poboljšanja;
5. Uspostavljanje efikasnog sistema u cilju finansijske podrške ruralnom turizmu sa akcentom na bolju iskorišćenost sredstava iz EU i drugih fondova, uz njihovo usmjeravanje ka ženama kao pružaocima usluga.

Akcioni plan za 2024. i 2025. godinu Programa razvoja ruralnog turizma Crne Gore 2023-2025. godine

Akcioni plan predstavlja skup odgovarajućih mjera i aktivnosti koje su usmjerene ka dostizanju operativnih ciljeva i, u konačnom, cilju razvoja diverzifikovane i autentične ruralne turističke ponude Crne Gore koja će stvoriti osnov za poboljšanje životnog standarda stanovništva u ruralnom području i zaustavljanje depopulacije ruralnih područja. Definisane planirane aktivnosti u Akcionom planu, rezultat su rada partnera čijim djelovanjem se predmetne aktivnosti i implementiraju.

Imajući u vidu da je ruralni, kao i, generalno posmatrano, ukupni turistički proizvod, vrlo kompleksan i raznolik, činjenica je da njegovo formiranje zavisi od, direktnog i indirektnog, doprinosa velikog broja pojedinih nosilaca zaduženih za realizaciju aktivnosti.

Takođe, realizacija aktivnosti, a time i Akcionog plana, u direktnoj je korelaciji i sa okolnostima u kojima se njihova implementacija odvija.

Imajući u vidu, između ostalog, i strukturne promjene u resornim ministarstvima i u brojnim institucijama, nakon izbora 44. Vlade, Ministarstvo turizma, ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera, ocijenilo je svrsishodnim da izvrši redefinisane pojedinih aktivnosti i pratećih indikatora u Akcionom planu.

Takođe, u usvojenom Programu razvoja ruralnog turizma Crne Gore za 2023-2025. godine s Akcionim planom napravljen i tehnički previd, te su nedostajale vrijednosti za pojedine indikatore učinka, a došlo je i do dupliranja nekih aktivnosti u Akcionom planu.

Revidovanim AP predviđeno je i angažovanje eksternog evaluatora po isteku važenja Programa 2025. godine, kako bi se osigurala nezavisna i objektivna procjena postignutih rezultata.

Shodno navedenom, uz Izvještaj o realizaciji Akcionog plana za 2023. godinu urađen je inovirani Akcioni plan za 2024 i 2025. godinu.

AKCIONI PLAN ZA 2024. I 2025. GODINU

Operativni cilj 1 Prilagođavanje nacionalnog zakonodavstva						
Indikator učinka		Polazna vrijednost u 2023. godini		Prelazna vrijednost 2024. godine		Ciljna vrijednost 2025. godine
Indikator učinka br.1 <i>Broj domaćinstava koja se bave ruralnim turizmom</i>		270		290		310
Indikator učinka br.2 <i>Broj fiskalizovanih seoskih domaćinstava</i>		35		40		50
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planiran i izvori finansiranja	Izvor finansiranja
1.1 Povećanje broja domaćinstava koja se bave ruralnim turizmom	Broj domaćinstava koja se bave ruralnim turizmom	MERT	I Q 2024	IV Q 2025	/	Nisu potrebna sredstva
1.2 Povećanje broja fiskalizovanih domaćinstava	Broj fiskalizovanih seoskih domaćinstava	MERT / Uprava prihoda i carina	I Q 2024	IV Q 2025	/	Nisu potrebna sredstva

Operativni cilj 2 Unapređenje ljudskih resursa

<i>Indikator učinka</i>	Polazna vrijednost u 2023. godini	Prelazna vrijednost 2024. godine	Ciljna vrijednost 2025. godine			
<i>Indikator učinka br.1 Broj odobrenih investicija za mlade nosioce/ nositeljke (do 40 godina)</i>	11	14	16			
<i>Indikator učinka br.2 Broj domaćinstava koja su prošla određene obuke / kurseve</i>	50	70	80			
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planirani izvori finansiranja	Izvor finansiranja
2.1 Povećanje broja mladih nosilaca/ nositeljki koji se bave ruralnim turizmom	Broj odobrenih investicija za mlade nosioce	MERT	I Q 2024	IV Q2025	100.000	Budžet Crne Gore
2.2 Organizovanje edukacija	Broj održanih edukacija	MERT / MPŠVI/Partner i RRA, SWG, Mreža za ruralni razvoj i dr.	I Q 2024	IV Q2025	10.000	Budžet Crne Gore

Operativni cilj 3			
Očuvanje nasleđa, podizanje kvaliteta i kvantiteta turističke ponude			
<i>Indikator učinka</i>	Polazna vrijednost u 2023. godini	Prelazna vrijednost 2024. godine	Ciljna vrijednost 2025. godine
Indikator učinka br. 1 Broj podržanih malih investicija	16	20	25
Indikator učinka br. 2 Broj podržanih investicija u objekte tradicionalne arhitekture	1	2	3
Indikator učinka br. 3 Broj podržanih investicija u energetske efikasnost	2	3	4
Indikator učinka br. 4 Broj projekata ruralnog turizma podržanih mjerom 7 IPARD III programa	0	45	45
Indikator učinka br. 5 Broj projekata obnove ruralne infrastrukture – mali projekti	180	180	170
Indikator učinka br. 6 Broj projekata izgradnje/rekonstrukcije ruralne infrastrukture podržanih mjerom 6 IPARD III programa*	0	15	20
Indikator učinka br. 7 Broj projekata kojima je podržano očuvanje starih zanata mjerom 7 IPARD III programa	0	20	25
Indikator učinka br. 8 Broj domaćinstava kojima se dodjeljuje oznaka dodatne ponude	0	10	20
Indikator učinka br. 9 Broj novih lokacija za organizovano sakupljanje otpada	0	1	2

Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planiran i izvori finansiranja	Izvor finansiranja
3.1 Investiciona podrška gazdinstvima	Broj podržanih gazdinstava	MERT	I Q 2024	IV Q 2025	100.000	Budžet Crne Gore
3.2 Radionice (sticanje dodatnih vještina)	Broj održanih radionica i broj učesnika	MERT / MPŠVI/Partneri RRA, SWG, Mreža za ruralni razvoji dr.	I Q 2024	IV Q 2025	10.000	Budžet Crne Gore, budžeti drugih subjekata nadležnih za sprovođenje radionica
3.3 Podrška kroz IPARD 7	Broj podržanih projekata kroz IPARD 7	MPŠV	IV Q 2024	IV Q 2025		Budžet Crne Gore, donacija (EU fondovi)

Operativni cilj 4 Podizanje nivoa korišćenja EU sredstava						
Indikator učinka		Polazna vrijednost u 2023. godini		Prelazna vrijednost 2024. godine		Ciljna vrijednost 2025. godine
Indikator učinka br. 1: Broj porodičnih gazdinstava koja koriste mjeru 7 IPARD programa		0		4		5
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planirani izvori finansiranja	Izvor finansiranja
4.1 Pomoć u izradi IPARD 7 prijava	Broj korisnika kojima je pružena podrška u izradi IPARD prijave	MPŠV	I Q 2024	IV Q 2025	/	Nisu potrebna sredstva

Operativni cilj 5 Digitalizacija i promocija						
Indikator učinka		Polazna vrijednost		Prelazna vrijednost 2024. godine		Ciljana vrijednost 2025. godine
Indikator učinka br. 1 <i>Broj domaćinstava koja su obuhvaćena mobilnom aplikacijom</i>		270		290		310
Indikator učinka br. 2 <i>Broj odrađenih promotivnih kampanja s ciljem promovisanja ruralnog turizma Crne Gore</i>		7		8		9
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planirani izvori finansiranja	Izvor finansiranja
5.1 Unapređenje mobilne aplikacije i veb sajta za ruralni turizam	Broj seoskih domaćinstava koja su obuhvaćena aplikacijom	MERT	II Q 2024	IV Q 2025	17.000	Budžet Crne Gore
5.2 Promocija ruralnog turizma	Broj promotivnih kampanja i drugih promotivnih aktivnosti	MERT/NTO	I Q 2024	IV Q 2025	15.000	Budžet Crne Gore Budžet NTOa

Operativni cilj 6 Udruživanje						
Indikator učinka		Polazna vrijednost		Prelazna vrijednost 2024. godine		Ciljna vrijednost 2025. godine
Broj osnovanih udruženja u oblasti ruralnog turizma		0		1		2
Aktivnost	INDIKATORI REZULTATA i postignute vrijednosti na kraju izvještajnog perioda	Institucije odgovorne za sprovođenje aktivnosti	Datum početka	Datum završetka	Sredstva planirana za sprovođenje aktivnosti/planiran i izvori finansiranja	Izvor finansiranja
6.1 Podsticanje udruživanja	Broj osnovanih udruženja	Partneri Zajednica opština / PKCG	I Q 2024	IV Q 2025	/	Nisu potrebna sredstva
6.2 Eksterna evaluacija	Raspisivanje javnog poziva za izradu evaluacije Odabir najpovojnijeg ponuđača	MERT	I Q 2026	II Q 2026	5.000,00€	Budžet Crne Gore